

Ginekološko-akušerska klinika, Univerzitetski klinički centar Tuzla*, Dom zdravlja Tuzla**

SPOLNO PONAŠANJE ADOLESCENATA TUZLANSKOG KANTONA

SEXUAL BEHAVIOUR OF ADOLESCENTS AT TUZLA CANTON

Azra Hadžimehmedović, Adem Balić**, Devleta Balić**

Izvorni članak

Ključne riječi: adolescenti, spolno ponašanje, seksarha

SAŽETAK. Cilj rada. Ispitati spolno ponašanje adolescenata. **Ispitanici i metode.** Tijekom 2003. godine anketirano je spolno ponašanje 2.995 srednjoškolača adolescenata Tuzlanskog kantona dobi 14–19 godina (seksarha, učestalost spolnih odnosa i broj spolnih partnera). **Rezultati.** Spolno aktivnih adolescenata je bilo 395 (13,18%), odnosno 306 (10,22%) dječaka i 89 (2,9%) djevojaka. Prosječna dob seksarhe kod djevojaka je 16,50±0,97 godina, a dječaka 15,7±1,2 godine. Seksarha je kod djevojaka najranija u općini Sapna (15,25±0,5 godina), a kod dječaka u općini Teočak (15±1,1 godina). U nerazvijenim općinama spolna aktivnost adolescenata je značajno veća nego u razvijenim ($\chi^2=2,24$; $p<0,5$). Trajanje spolne aktivnosti manje od tri godine je kod 76,8% dječaka i 96,55% djevojaka, ali je razlika značajno veća u korist dječaka ($\chi^2=16,9$; $p<0,0001$). Spolni odnosi su ipak sporadičnog karaktera (dječaci 59%, a djevojke 35,5%). **Zaključak.** Spolna aktivnost adolescenata u Tuzlanskom kantonu nije masovna pojava mada je ona u nerazvijenim općinama ipak značajnija.

Original paper

Key words: adolescence, sexual behaviour, sexarche

SUMMARY. Objective. To examine basic parameters of sexual activity of adolescents: first sexual intercourse (sexarche), frequency of sexual intercourses and number of sexual partners in Tuzla Canton. **Material and methods.** In June and September 2003 a survey was conducted among 2.995 middle school students at Tuzla Canton between age of 14 and 19. The survey was about the basic parameters that define sexual activity: sexarche, frequency of sexual intercourses and number of sexual partners. **Results.** There were 395 sexually active adolescents (13,18%), 206 (10,22%) boys and 89 (2,9%) girls ($\chi^2=317$; $p<0,0001$). Average age of first sexual intercourse for girls is 16,50±0,97 years and for boys is 15,7±1,2 years. First sexual intercourse for girls appears the earliest in the municipality of Sapna (15,25±0,5 years) and for boys in the municipality of Teočak (15±1,1 years). In undeveloped municipalities sexual activity of adolescents of both sexes is significantly higher than in developed ones ($\chi^2=2,24$; $p<0,5$). Length of sexual activity less than three years appears with 76,8 % of boys and 96,55 % of girls, but the difference is significantly higher in boys ($\chi^2=16,9$; $p<0,0001$). Frequency of sexual intercourses is mainly sporadic (boys 59% and girls 35,5%). Regarding the number of sexual partners, the most participants of the survey said that they had one or two partners and only 36,3% of boys and 9% of girls said that they had more than three partners. **Conclusion.** Sexual activity of adolescents of Tuzla Canton is not a mass phenomenon, especially for girls. However, the fact that this problem is more frequent in undeveloped municipalities is significant. That shows that work on education of youth in undeveloped municipalities is insufficient and that we need to dedicate a special attention to this issue now when we still have time.

Uvod

Adolescencijom se smatra razdoblje od 10. do 19. godine života, u kome adolescent prelazi iz doba djetinjstva u doba pune zrelosti.¹ To je razdoblje psihičkog i somatskog (WHO) rasta i razvoja u kome se zbivaju anatomske, fiziološke, emocionalne, duhovne i sociološke promjene.¹ Spolno ponašanje djevojaka i mladića u vrijeme adolescencije razlikuje se od sredine do sredine i postupno se mijenja tijekom odrastanja. Ranija pojava puberteta i menarhe u suvremenom svijetu u kome se živi u boljim socijalno-ekonomskim, higijenskim i zdravstvenim uslovima, razlog je da adolescenti postaju spolno aktivni ranije, što sve skupa stvara fundamentalne sociološke probleme². U adolescenciji se ispoljava spolni nagon i javljaju se nove, često nerazumljive misli i osjećaji koji ih prate. Dok u mladića spolni nagon doseže svoj vrhunac između 15. i 19. godine života, znači u doba adolescencije, u djevojaka se taj vrhunac doseže

tek oko 25. godine života tj. nakon adolescencije³. Nasuprot visokom stupnju tolerantnosti s kojom se u današnjoj bosanskohercegovačkoj civilizaciji gleda na spolnu aktivnost mladića u adolescentnoj dobi, od djevojaka u toj istoj dobi očekuje se da potisnu svoju eventualnu želju za spolnim kontaktom i da odgode prva spolna iskustva za kasnije životno razdoblje. Danas u mnogim zemljama i mladići i djevojke stječu svoja prva spolna iskustva upravo u doba adolescencije. Seksualna edukacija je nedostatna. Roditelji nerado ili uopće ne prihvaćaju ulogu edukatora o spolnosti, a u našim školama još ne postoje programi te su adolescenti prisiljeni o spolnosti učiti putem masovnih medija i od vršnjaka. Ako znamo da je prirodni priraštaj svake nacije u direktnoj vezi s današnjim priraštajem svake nacije, koji će već sutra predstavljati fertilni potencijal stanovništva, tada bi briga za njihovo reproduktivno zdravlje trebala biti jedan od osnovnih ciljeva populacijske politike Bosne i Hercegovine.

Cilj rada

Ispitati i utvrditi osnovne parametre vezane za spolno ponašanje adolescenata: seksarha, učestalost spolnih odnosa i broj spolnih partnera.

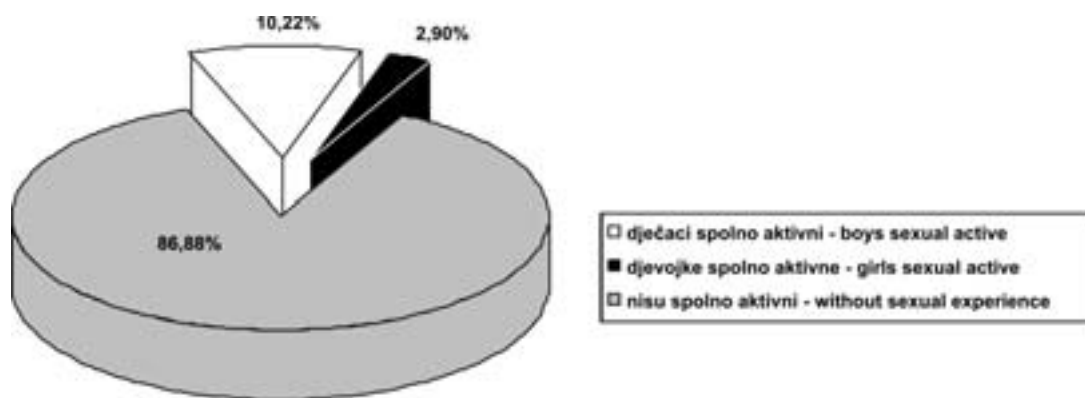
Ispitanici i metode

U lipnju i rujnu 2003. godine u 11 općina Tuzlanskog kantona provedeno je istraživanje osnovnih pokazatelja koji određuju spolno ponašanje: seksarha, učestalost spolnih odnosa i broj spolnih partnera. Istraživanje je provedeno anonimnom anketom i bilo je obuhvaćeno 2995 srednjoškolaca, dobi između 14 i 19 godina, različitih usmjerenja (gimnazija, medicinska škola, mješovita srednja škola, katolička gimnazija), odabranih meto-

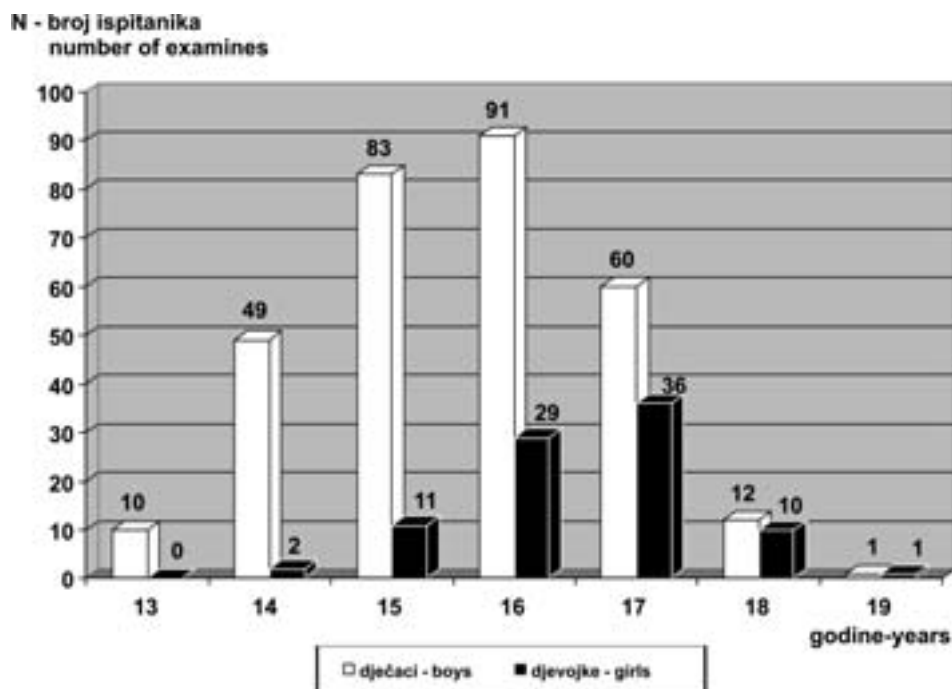
dom slučajnog uzorka. Djevojaka je bilo 1883 (62,87%), a mladića 1112 (37,13%). Najveći dio su činili učenici trećih i četvrtih razreda odnosno oni starosne dobi od 16. do 18. godina. Nije bilo ni jednog dječaka mlađeg od 15 godina.

Rezultati

Spolno aktivno je bilo 395 (13,8%) ispitanika/ispitanica srednjih škola Tuzlanskog kantona. Spolno je bilo aktivno 306 od 1112 dječaka (27,5%), odnosno 13,89% od svih 2995 ispitanih srednjoškolaca; spolno je bilo aktivno 89 od 1883 djevojaka (4,72%), odnosno 2,90% od svih ispitanih srednjoškolaca (*grafikon 1.*). Adolescenti Tuzlanskog kantona statistički su značajno spolno aktivniji od adolescentica ($\chi^2=317,2$; $p<0,0001$). Za mušku

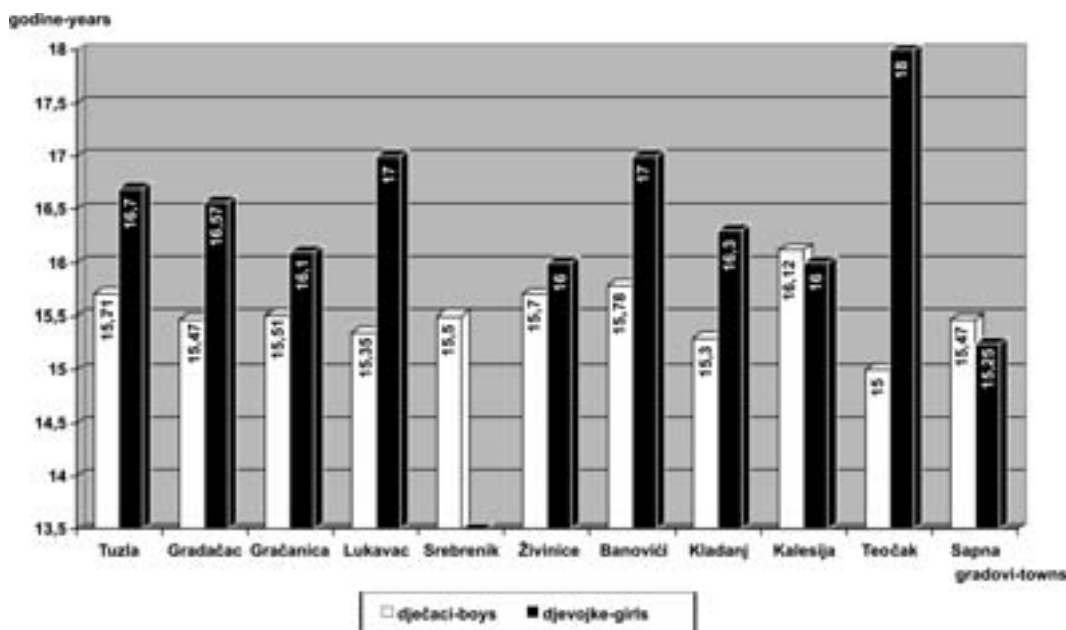
Grafikon 1. Spolna aktivnost adolescenata u Tuzlanskom kantonu
Graph 1. Sexual activity of adolescents in Tuzla Canton

Grafikon 2. Seksarha u Tuzlanskom kantonu po dobi za oba spola
Graph 2. Sexarche in Tuzla Canton in relation to age and gender

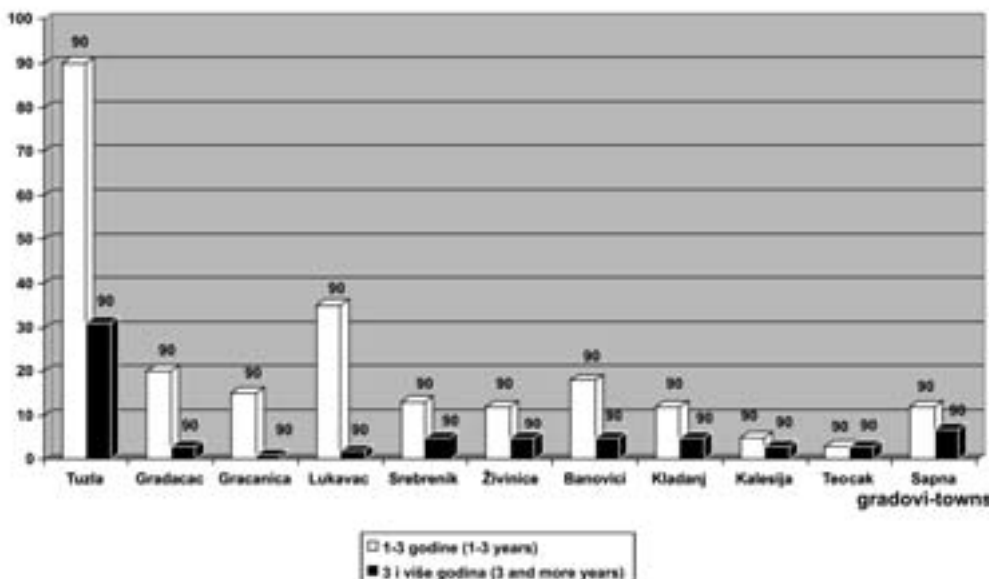
Tablica 1. Spolno iskustvo adolescenata Tuzlanskog kantona po dobi i spolu
 Table 1. Sexual experience of adolescents in Tuzla Canton by age and gender

Dob (godine) Age (years)	Dječaci – Boys		Djevojke – Girls		Signifikantnost – Significance	
	N	%	N	%	χ^2 -test	p
15	10	0,90	1	0,05	73,53	<0,0001
16	57	5,12	10	0,53	73,53	<0,0001
17	85	7,70	27	1,43	102,26	<0,0001
18	122	11,00	37	2,00	124,34	<0,0001
19	31	2,80	14	0,75	28,11	<0,0001

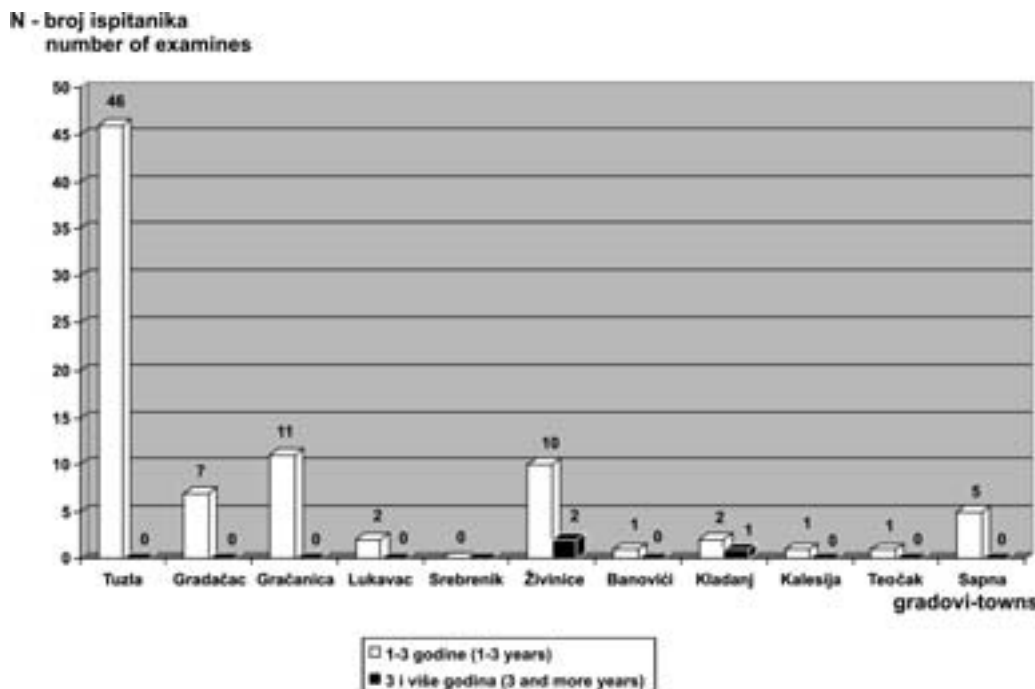

Grafikon 3. Srednja dob seksarhe u Tuzlanskom kantonu za dječake i djevojke
 Graph 3. Average age of sexarhe in Tuzla Canton for boys and girls

N - broj ispitanika
 number of examines

Grafikon 4. Trajanje spolne aktivnosti dječaka u općinama Tuzlanskog kantona
 Graph 4. Length of sexual activity for boys in Tuzla Canton communities

Grafikon 5. Trajanje spolne aktivnosti djevojaka u općinama Tuzlanskog kantona
Graph 5. Length of sexual activity for girls in Tuzla Canton communities

Grafikon 6. Učestalost spolnih odnosa adolescenata
Graph 6. Frequency of sexual intercourses of adolescents

populaciju ispitanika statistički je značajno veća spolna aktivnost u nerazvijenijim, nego u razvijenijim općinama ($\chi^2=2,24$; $p<0,05$).

U odnosu na dob i spol (*tablica 1.*) u svim godinama adolescencije značajno je češća spolna aktivnost adolescenata, nego adolescentica. Seksarha (*grafikon 2.*) je u ženskoj populaciji adolescenata najčešća u 16. i 17. godini, a u muškoj populaciji adolescenata u 15. i 16. godini. Samo dvije anketirane djevojke su navele da su prvi spolni odnos imale u 14. godini, a u istoj dobi je bilo 49 dječaka. U 19. godini su po prvi puta spolni odnos imali po jedan dječak i djevojka. Prosječna dob seksarhe u Tuzlanskom kantonu je za adolescentice $16,50\pm 0,97$ godina, a za adolescente $17,7\pm 1,2$ godine. Adolescenti ranije započinju spolnim snošajem, Mann-Whitneyevim testom je utvrđena statistički značajna razlika ($p<0,05$).

Dob seksarhe se i za dječake i za djevojčice razlikuje po općinama (*grafikon 3.*). U tri općine (Živinice, Kalesija i Sapna) dob seksarhe je približno ista za dječake i djevojčice. U općini Srebrenik nije bilo ni jedne djevojke

sa spolnim snošajem, a u svim ostalim općinama dječaci počinju spolni snošaj za pola godine (Gračanica) do tri godine ranije (Teočak).

Trajanje spolne aktivnosti adolescenata i adolescentica u Tuzlanskom kantonu je prikazano na *grafikonima 4. i 5.* Trajanje spolne aktivnosti dječaka je bilo $2,23\pm 0,42$ godine, a djevojaka $2,06\pm 0,30$ godina. Ustanovljen je 71 adolescent (23,20%) sa spolnom aktivnošću duljom od tri godine (*grafikon 4.*) i samo tri (3,45%) adolescentice sa spolnom aktivnošću duljom od tri godine (*grafikon 5.*). Razlika trajanje spolne aktivnosti je statistički značajna, $\chi^2=16,90$; $p<0,0001$).

Učestalost spolnih snošaja je prikazana na *grafikonu 6.* Iz grafikona se vidi da i u dječaka (59%) i u djevojaka (35,5%) prevladaju sporađični spolni odnosi. U dječaka slijede oni sa spolnim snošajem jedanput mjesečno (17%), jedanput tjedno (11,5%) ili češće (12,5%). Odgovarajuće brojke za djevojke su 26,5%, 22% i 16%.

Broj spolnih partnera iz ankete se također razlikuje u dječaka i djevojaka (*tablica 2.*). Za spolni odnos s više

Tablica 2. Broj spolnih partnera u spolno aktivnih adolescenata oba spola u općinama Tuzlanskog kantona
 Table 2. Number of sexual partners in sexual active adolescents in relation to gender in communities of Tuzla Canton

Gradovi Towns	Dječaci – boys				Djevojke – girls			
	1–3 partnerke 1–3 partners		3 i više partnerica 3 and more partners		1–3 partnera 1–3 partners		3 i više partnera 3 and more partners	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tuzla	78	64,5	43	35,5	45	97,8	1	2,2
Gradačac	19	82,6	4	17,4	7	100	0	0
Gračanica	15	88,3	1	11,7	11	100	0	0
Lukavac	28	75,7	9	24,3	2	100	0	0
Srebrenik	9	53,0	8	47,0	0	0	0	0
Živinice	9	53,0	8	47,0	6	54,5	5	45,5
Banovići	12	52,2	11	47,8	1	100	0	0
Kladanj	9	53,0	8	47,0	2	66,7	1	33,3
Kalesija	6	75,0	2	25,0	1	100	0	0
Teočak	2	33,3	4	66,7	1	100	0	0
Sapna	5	27,8	13	72,2	3	75	1	25,0
Ukupno Total	192	63,4	111	36,6	79	90,8	8	9,2

od tri partnera/partnerica se izjasnilo 36,6% adolescenata i 9,2% adolescentica. I ovdje je izražena velika različitost po općinama, posebice u djevojaka.

Rasprava

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije adolescencija je razdoblje od 10–19. godine života i dijeli se na rano od 10.–14. godine i starije od 15.–19. godina života.¹ To je razdoblje intenzivnog psihosomatskog rasta i razvoja. Spolna aktivnost adolescenata u tom razdoblju, uz slabu informiranost, neprimjerenu komunikaciju, slabu edukaciju u pogledu fiziologije reprodukcije, izloženost neželjenoj trudnoći i namjernom prekidu trudnoće, te opasnost od spolno prenosivih bolesti su neminovna svakodnevica ove populacije. U svijetu se u zadnjih par godina dosta objavljuju teme vezane uz spolno i reproduktivno zdravlje adolescenata.^{4,10} Do sada nema podataka o ovoj problematici za Bosnu i Hercegovinu.

Prema našem istraživanju provedenom među srednjoškolicima Tuzlanskog kantona od ukupnog broja anketiranih bilo je 87 (2,90%) spolno aktivnih djevojaka i 306 (10,22%) spolno aktivnih mladića. Istraživanja provedena u drugim zemljama govore o daleko većoj spolnoj aktivnosti adolescenata, pa je tako u SAD 45,6% spolno aktivnih adolescenata (8,5% mladića i 42,9% djevojaka), a 6,6% je izjavilo da su prvi spolni snošaj imali i prije 13. godine.⁴ Prema istraživanju Svjetske zdravstvene organizacije iz 1980. godine u 9 zemalja Europe prvi spolni odnos imalo je 47% adolescenata do 20. godine života.⁵ Noviji podaci i istraživanja pokazuju da adolescenti u Europi sve ranije stupaju u spolne odnose: u nekim dijelovima Italije 44,4% adolescentica je prije 15. godine stupilo u spolne odnose,⁶ u Švedskoj je 54% mladića i 65% djevojaka spolno aktivno,⁷ dok je u Velikoj Britaniji prije 16. godine spolno aktivnih 30% mladića i 26% djevojaka.⁸

Ako se osvrnemo na podatke dobivene u susjednim državama situacija je sljedeća. Prema istraživanjima Grujić-Koračin i sur.⁹ do 19. godine starosti spolno iskustvo imalo je 22,1% djevojaka i 48,9% mladića, a 15% djevojaka je prvi spolni odnos imalo prije navršene 16. godine. Međutim, 2003. godine prikazani su rezultati o spolnoj aktivnosti adolescenata u četiri velika hrvatska grada (Zagreb, Split, Osijek i Rijeka). Iz njih se vidi da je 39,4% adolescenata već stupilo u spolne odnose (51% mladića i 27% djevojaka), te da djevojke stupaju u spolne odnose sa 16 godina, a mladići s 15 godina.¹⁰ Prema jednom istraživanju u Sloveniji, odnosno u Mariboru, spolna aktivnost slovenskih srednjoškolaca u dobi od 14 do 16 godina kreće se u 17,8% za mladiće i do 8,35% za djevojke.¹¹ Slični su podaci za Srbiju na području Beograda iz 2001. godine gdje adolescenti stupaju u spolne odnose prije 17. godine.¹² Muški adolescenti su uglavnom spolno aktivniji od djevojaka, kako u našem istraživanju tako i u većini drugih zemalja, ali nailazimo na podatke za Dansku gdje su djevojke spolno aktivnije.¹³

Novija istraživanja provedena na Novom Zelandu¹⁴ pokazuju da je 27,5% mladića i 31,7% djevojaka imalo snošaj prije 16. godine te da na tako rano stupanje u spolne odnose utječu socioekonomski status, problemi u školi, neredovno pohađanje škole i njeno napuštanje, majka koja je imala prvi porod prije 20. godine, pušenje i ovisnosti vlastitih roditelja.¹⁴ Na osnovi naših podataka, koji su dobiveni za područje Tuzlanskog kantona (istraživanje je provedeno u svih 11 općina), vidimo da su adolescenti oba spola iz nerazvijenih općina navedenog područja statistički značajno spolno aktivniji nego isti iz razvijenih općina. Zadnjih godina u većini zemalja postoje određene varijacije u pogledu spolne aktivnosti oba spola. Udio adolescenata koji su imali spolne odnose prije 15. godine u SAD je 14%, u Kanadi, Francuskoj i Velikoj Britaniji 4–9%, a u Švedskoj 12%.¹⁵

Srednja dob seksarhe u Srbiji je 16,9 godina,¹² u susjednoj Vojvodini 15,55 godina.^{16,17} Spolna aktivnost adolescentica Tuzlanskog kantona je manja nego njihova

vih vršnjakinja u SAD, Europi, u Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji. U svim tim zemljama manji postotak djevojaka je imao spolno iskustvo i prije 16. godine, a neke čak i prije 15. godine života. Naši podaci ukazuju na samo dvije djevojke spolno aktivne prije 15. godine. Što se tiče vremenskog trajanja spolne aktivnosti naših adolescenata, rezultati su pokazali na razdoblje od pretežno dvije godine i to za djevojke je 2,06+0,3, a za mušku populaciju adolescenata 2,23+0,42 godine. Spolno aktivnih adolescenata duže od tri godine bilo je 23,20%, a adolescentica 3,45%. Dulju spolnu aktivnost je očekivati kod spolno aktivnih adolescenata koji znatno ranije stupaju u spolne odnose (već prethodno spomenuti adolescenti u Danskoj, Švedskoj, SAD i Velikoj Britaniji).

Neplanirana spolna aktivnost, korištenje alkohola ili droge često su razlozi za veći broj partnera i stupanja u prve spolne odnose.¹⁴

Broj partnera u našim istraživanjima većinom se kretao kod spolno aktivnih djevojaka do tri partnera (90,80%), za razliku od mladića gdje se njih 36,27% izjasnilo da je imalo spolne odnose s više od tri partnerice. U SAD je dosta spolno aktivnih adolescenata (44% djevojaka i 53% mladića) koji su tijekom jedne godine promijenili dva ili više partnera, a 14,2% adolescenata (17,2% mladića i 11,4% djevojaka) je imalo četiri i više partnera.¹⁵ Od europskih zemalja posebno je interesantan podatak za Švedsku gdje je 29,8% spolno aktivnih adolescenata imalo pet i više partnera.⁷ Sedlecki¹² u svom radu iz 2001. godine ističe da je u Srbiji 63,7% spolno aktivnih adolescenata imalo više od jednog partnera, a njih 10,2% više od pet. U istraživanjima u Hrvatskoj provedenim 2003 godine, 79% djevojaka i 46% mladića izjavljuje da je imalo jednog partnera, a 15% mladića i 3% djevojaka je imalo četiri partnera.¹⁰ Na osnovi ovih podataka vidimo da se naše ispitanice u manjem broju slučajeva, nego djevojke u susjednim zemljama odlučuju za promjenu partnera. Srednjoškolci Tuzlanskog kantona u najvećem broju slučajeva imaju povremene spolne odnose (59% mladića i 35,5% djevojaka). U literaturi nailazimo na slične podatke, mada u nekim zemljama kao što su Francuska i Švedska redovne spolne odnose ima veliki broj spolno aktivnih adolescenata. Prema podacima Darroch i sur.¹⁵ čak 95% adolescenata u dobi 18–19 godina ima spolne odnose svakodnevno, u SAD 84%, a u Velikoj Britaniji 79%. Djevojke u Hrvatskoj u 63% slučajeva izjavljuju da imaju redovite spolne odnose u vezama koje dulje traju.¹⁰

Zaključak

Istraživanje spolnog ponašanja adolescenata Tuzlanskog kantona poslije rata nije rađeno. Značajne promjene u društveno-ekonomskim odnosima po završetku rata odrazile su se na sve segmente društva pa tako i na adolescentnu populaciju. Ako se ne preduzmu odgovarajuće preventivne mjere posljedice će se uočiti tek u narednim decenijama u vidu smanjene fertilitnosti i povećane pojavnosti raka vrata materice. Sve preventivne mjere vezane za očuvanje i unapređenje adolescentnog

zdravlja imaju za krajnji cilj očuvanje reproduktivnog zdravlja čitave populacije. Ako znamo da se od momenta prvog spolnog odnosa u životu u oba spola mogu očekivati socijalni, emotivni i zdravstveni problemi nastali zbog neodgovornog spolnog ponašanja, tada je realno očekivati da mi kao društvo pružimo mogućnost pravovremene seksualne edukacije mladim osobama. Ima li potrebe za seksualnom edukacijom? Zainteresiranosti adolescenata o toj temi je znatna, a s druge strane stupanj informiranosti o tome u našoj sredini je nedovoljan. Pokretanje rada Savjetovaništa za mlade s timom liječnika u prostorijama odvojenim od uobičajenih ginekoloških ambulanti, uključivanje škole, roditelja i sredstava javnog informiranja vjerojatno bi u nas doprinijelo razrješavanju ovog problema. Spolna aktivnost adolescenata u Tuzlanskom kantonu nije masovna pojava. Međutim, značajan je podatak da je u nerazvijenim općinama taj problem daleko izraženiji, kako glede seksualne, tako i učestalosti spolnih odnosa i broja spolnih partnera. To znači da je rad na edukaciji mladih u nerazvijenim općinama nedovoljan, te da mu treba posvetiti naročitu pažnju, dok još ima vremena.

Literatura

1. Fathalla M, Rosenfield A, Indrisoa C, Sen DK, Rhatnam SS. Adolescent sexuality and pregnancy. U: Fathalla MF (ed.). Reproductive health. New Jersey: The FIGO Manual Reproduction, 1990:276–287.
2. Dramušić V. Dječija i adolescentna ginekologija. U: Kurjak A i sur. Ginekologija i perinatologija. Zagreb: Znanstvena biblioteka, 1995:537–87.
3. Randić Lj. Seksualnost, fertilitnost i kontracepcija u vrijeme adolescencije. U: Drobnyak P i sur. Ginekologija dječje i adolescentne dobi. Zagreb: JUMENA, 1980:287–308.
4. Grunbaum JA, Kann L, Kinchen SA et al. Youth risk behavior surveillance—United States, 2001. Morbidity & Mortality Weekly Report Surveillance Summaries 2002;51(SS-4):1–62.
5. Pavičić Baldani D. Dječija i adolescentna ginekologija. U: Šimunić V i sur. Ginekologija. Zagreb: Ljevak, Medicinska biblioteka, 2001:161–76.
6. De Seta F, Riccoli M, Sortore A et al. Sexual behaviour and adolescence. Minerva Ginekol 2000;52(9):339–44.
7. Edgardh K. Sexual behaviour and early coitarche in a national sample of 17 year old Swedish girls. Br Med J 2000; 76:98–102.
8. Wellings K, Nanchahal K, Macdowal W et al. Sexual behaviour in Britain: early heterosexual experience. Lancet 2001; 358 (9296):1843–50.
9. Grujić-Koračin J, Džepina M, Beluhan A. Spolno ponašanje hrvatske mladeži i njen odnos prema kontracepciji. Gynaecol Perinatol 1993;3:147–50.
10. Hodžić A, Bijelić N. Značaj roda u stavovima i seksualnom ponašanju adolescenata i adolescentica. Izvještaj istraživanja »Muškarci, žene i seksualnost«. Zagreb: Centar za edukaciju i savjetovanje žena iz Zagreba (CESI), 2003:1–182.
11. Maurič D. Sexuality and adolescents – What they know and what interests them. Zdrav Vestn 2003;72(2):19–21.

12. Sedlecki K, Marković M, Rajić G. Medical aspect of adolescent sexuality. *Srp Arh Celok Lek* 2001;129:109–13.

13. Boelshifte J, Seval PM, Rasmussen KL. Sexual activity and contraception habits among adolescents over the last 14 years. An investigation among 9th grade pupils in the municipality of Viborg. *Ugeskr Laeger* 2002;164(24):3207–11.

14. Paul C, Fitzjohn J, Herbison P, Dickson N. The determinants of sexual intercourse before age 16. *J Adolesc Health* 2002;27(2):136–47.

15. Darroch JE, Singh S, Frost J, Study Tam. Differences in teenage pregnancy rates among five developed countries; The roles of sexual activity and contraceptive use. *Family Planning Perspectives* 2001;33:244–504.

16. Kapamadžija A, Bjelica A, Segecdi D. Sex knowledge and behaviour in male high school students. *Med Pregl* 2000;53(11–12):595–9.

17. Kapamadžija A, Bjelica A, Segecdi D. Childrens knowledge of sex behaviour and contraception. *Med Pregl* 2000;54(1–2):53–7.

Članak primljen: 30. 03. 2006.; prihvaćen: 17. 06. 2006.

Adresa autorice: Dr. Azra Hadžimehmedović, mr. sci, Stupine B8 / VI br 2, 75 000 Tuzla, Bosna i Hercegovina, e-mail: azrahadzi@bih.net.ba

VIJESTI NEWS

XXIII. PERINATALNI DANI »ANTE DRAŽANČIĆ« Malinska, otok Krk, 24. – 28. listopada 2006.

I. tema. Alternativne metode rađanja i porodna analgezija.

Uvodni referat. Oleg Petrović. **Koreferati.** Nebojša Sindik: Porod u vodi. Dubravko Habek: Položaji za rađanje. Ivica Tadin i Damir Roje: Porod uz partnera. Marija Matanić-Manestar: Porodna analgezija.

II. tema. Potpomognuta oplodnja i perinatalni ishod.

Uvodni referat. Branko Radaković: Novi trendovi u medicinski potpomognutoj oplodnji (MPO) – posljedica promijenjenih uvjeta za MPO u Europi. **Koreferati.** Gordana Zlopaša: MPO – perinatalni ishodi. Branimir Peter: Dugoročni ishod djece rođene poslije MPO. Neda Smiljan-Severinski i Ivan Vlastelić: Nepovoljni ishodi trudnoća nakon postupaka potpomognute oplodnje.

III. tema. Doplerska sonografija u perinatalnoj medicini.

Uvodni referat. Asim Kurjak: Trodimenzionalni »Power Doppler« – dragocjena nova tehnika. **Koreferati.** Ratko Matijević: Doplersko ispitivanje placentarnog protoka u normalnoj i poremećenoj trudnoći. Tomislav Hafner: Dopler u ranoj trudnoći. Oleg Petrović i Aleks Finderle: Dopler u visokorizičnoj trudnoći.

IV. Posebna predavanja. Radoslav Herman i Ivan Krol: CT i NMR dijagnostika u perinatalnoj medicini. Ivica Tadin i Nađa Aračić: Maligne neoplazme i trudnoća. Emilija Juretić: Neinvazivna ventilacija novorođenčadi. Slavko Sakoman: Skrb trudnica ovisnih o opijatima i njihova novorođenčad.

V. Slobodna priopćenja.

Obavijesti o kongresu. Klinika za ginekologiju i porodništvo KBC-a Rijeka. Tel./Faks: 051/658-203; 051-338-555; E-mail: ginekologija@kbc-rijeka.hr. **Kongresne materijale:** sažetke slobodnih priopćenja (najviše na jednoj stranici A4 formata) treba poslati na 3,5" disketi u MS Office Word formatu do 15. rujna 2006. godine na adresu: Klinički bolnički centar Rijeka, Klinika za ginekologiju i porodništvo, Cambierieva 17/5, 51000 Rijeka (s naznakom za »XXIII. Perinatalne dane«) ili elektronskom poštom na adresu: vesna.hero@medri.hr. Sudjelovanje na kongresu će biti *bodovano* prema pravilniku Hrvatske liječničke komore.

Kotizacija. Liječnici specijalisti 1000 Kn; članovi HD za perinatalnu medicinu 800 Kn; specijalizanti i umirovljenici 500 Kn; primalje 250 Kn. Uplate na žiro račun: Medicinski fakultet u Rijeci 2360000-1101410222 – poziv na broj 4219 – donacije.

Smještaj sudionika. Hotel »Malin«, 51 511 Malinska, Krk, Kralja Tomislava 23. Tel. 051/850-234; Faks 051/850-259; E-mail: hotelmalin@ri.htnet.hr; http://www.hotelmalin.com.

Usporedni simpozij primalja (24. listopada 2006.):

ULOGA PRIMALJE U ALTERNATIVNIM PRISTUPIMA RAĐANJU.